

MLJ

مجله حقوق پزشکی

ویژه نامه نوآوری حقوقی، ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

مقاله پژوهشی

چالش‌های عملی در رسیدگی‌های گمرکی و راه‌های برون رفت از آن

مسعود ولی‌زاده فلکدهی^۱، بهنام حبیبی درگاه^۲، عباس پهلوان‌زاده^۳

۱. دانشجوی دکترای تخصصی، گروه حقوق خصوصی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق خصوصی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

۳. استادیار، گروه حقوق خصوصی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: اعمال حاکمیت به نمایندگی از دولت توسط سازمان گمرک در اجرای قانون و مقررات در همه نظام‌های گمرکی، همواره منشا اختلاف بوده است. ضرورت‌های حاکم بر تجارت فرامرزی می‌طلبد که به اختلافات گمرکی با سرعت و البته با دقت و کمترین چالش رسیدگی شود. پژوهش حاضر به بررسی موضوع رسیدگی‌های گمرکی می‌پردازد که به طور مشخص معطوف به مسائل و مشکلات حقوقی در این زمینه می‌شود.

مواد و روش‌ها: این تحقیق از نوع نظری بوده روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات بصورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

یافته‌ها: ابهام، اجمال و پیچیدگی قوانین مهم‌ترین چالش‌های موجود در رسیدگی‌های گمرکی هستند. علاوه بر این در نظام دادرسی اختلافات گمرکی ایران، اطلاع دادرسی، عدم تخصص‌گرایی، عدم امکان تجدیدنظرخواهی گمرک، عدم استقلال دادرسی و نهاد رسیدگی‌کننده نیز از جمله عوامل ایجاد چالش محسوب می‌شوند.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

نتیجه‌گیری: هنجارهای عالم حقوق به سمت اختصاصی شدن پیش می‌روند. به همین دلیل است که در حال حاضر ضرورت ایجاد می‌کند که در برخی موارد خاص که روابط میان تابعان حقوق بسیار فنی و تخصصی می‌باشد، مراجع اختصاصی برای حل و فصل اختلافات ایجاد شود. در مراجع مزبور با در نظر گرفتن قواعد ماهوی که دارای سطح بالایی از فن و تکنیک می‌باشند، قواعد شکلی و آیین دادرسی اختصاصی طراحی و ارائه می‌شود و دادرسان نیز علاوه بر تسلط بر اصول و هنجارهای حقوقی، بر جنبه‌های فنی موضوع نیز احاطه نسبی نیز دارند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۰۲

واژگان کلیدی:

چالش‌های عملی

گمرک

رسیدگی گمرکی

مسائل حقوقی

* نویسنده مسؤؤل:

بهنام حبیبی درگاه

آدرس پستی: ایران، کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، گروه حقوق خصوصی

کد پستی: ۴۲۵۳۶-۱۴۴۷۸

تلفن: ۲۱-۸۸۲۴۲۰۵۶

پست الکترونیک:

Dr.habibi1361@yahoo.com

۱. مقدمه

گمرک یکی از نهادهای مهم و حیاتی در هر کشور است. بخش مهمی از پیشرفت و توسعه اقتصادی هر کشور نیز در گرو کارکرد سالم و مؤثر گمرک و وجود قوانین و مقررات کارآمد در این بخش است. مسئولیت اعمال حاکمیت در اجرای قوانین گمرکی و سایر قوانین و مقررات در ارتباط با صادرات و واردات و حمل و نقل بین‌المللی کالا و اخذ حقوق و عوارض گمرکی و مالیات‌های وابسته و ملزومات کاری و سهل و آسان کردن تجارت به عهده سازمان گمرک می‌باشد. اعمال حاکمیت دولت از جانب گمرک، بالاخص تشخیص و حقوق ورودی و همچنین اعمال ممنوعیت‌ها و به اجرا درآوردن قوانین و مقررات مرتبط به تخلفات گمرکی در واردات و صادرات هم‌چنان ریشه کشمکش‌های میان صاحب کالای تجاری از یک‌سو و گمرک به عنوان نهاد حاکمیتی-اجرایی از سوی دیگر می‌باشد.

از لحاظ زمان حادث شدن اختلافات گمرکی می‌توان آن‌ها را به دو گروه دسته‌بندی کرد: گروه اول، اختلاف گمرکی پیش از ترخیص کالا مانند اختلاف صاحب کالا و گمرک درباره ارزش گمرکی کالا در حین انجام تشریفات گمرکی که منتهی به ترخیص کالا نشده است. دسته دوم اختلافات گمرکی را شامل می‌شود که پس از ترخیص کالا حادث می‌شود، مثلاً گمرک می‌تواند طبق ماده ۱۳۵ ق.ا.گ در مدت زمان شش ماه از تاریخ امضاء پروانه یا پته گمرکی کالا، اقدام به صدور مطالبه‌نامه کسر دریافتی برای صاحب کالای ترخیص شده کند و صاحب کالا نیز می‌تواند طبق ماده ۱۳۸ ق.ا.گ در مدت سی روز از زمان ابلاغ مطالبه‌نامه، ادله اعتراض خود را به گمرک تحویل دهد و متعاقباً صاحب کالا مدت ده روز از تاریخ ابلاغ رد اعتراض به وسیله گمرک، می‌تواند درخواست ارجاع پرونده به کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی را ارائه نماید.

از سوی دیگر ضرورت رعایت اصول سرعت و دقت در تجارت ایجاب می‌کند که این موضوعات اختلافی خیلی سریع و در کمال ظرافت حل و فصل شوند. هرچند اصل تساوی عموم مطابق قانون و مراجع قضایی، اصل تفکیک قوا و عدم دخالت

قوه اجرایی در امور قضایی، اصول ۱۵۶ و ۱۵۹ قانون اساسی و ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی مدنی، نظام دادرسی خارج از قوه قضاییه را قبول نمی‌کند اما بودن بعضی مصالح و نیز افزایش نقش و عملکرد اجتماعی دولت‌ها و افزایش ارتباط بین دولت و شهروندان و احتمال ورود ضرر و خسارت به دیگران، نیاز به مراجع رسیدگی اختصاصی با اصول خاص رسیدگی را بیش از پیش مشخص کرده است. از طرفی کمیسیون‌های بدوی و تجدیدنظر به موجب مواد ۱۴۴ و ۱۴۶ قانون گمرکی مصوب ۱۳۹۰، در مشخص کردن تعرفه، ارزش کالا، جریمه‌ها به جز موضوع قاچاق گمرکی، قوه قهریه (فورس ماژور) و قوانین گمرکی، مسئول رسیدگی به اختلافات گمرکی هستند که با آیین دادرسی تقریباً ساده‌ایی این اختلافات را رسیدگی می‌کنند.

حال پرسش اساسی که در این میان مطرح می‌شود این است که چالش‌های اصلی در رسیدگی به اختلافات گمرکی کدامند؟ وقتی در عالم حقوق سخن از مبانی به میان می‌آید، مقصود اصول پایه‌ای می‌باشد که هنجارها و مقررات حقوقی بر اساس آن‌ها طراحی و ارائه شده‌اند. در واقع اصول مبنایی مزبور هستند که به پرسش‌های اساسی مانند چرایی لزوم وجود دادرسی‌های اختصاصی در ارتباط با اختلافات گمرکی و مبانی حاکم بر دعاوی مزبور پاسخ می‌دهند. مقصود از اصول مبنایی، اصولی هستند که ریشه اصلی قواعد و مقررات حقوقی محسوب می‌شوند و عموماً از نظر محتوایی وابسته به حوزه‌های اخلاق و حقوق می‌باشند.

۲. ملاحظات اخلاقی

در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است. بهره‌گیری از منابع نیز با در نظر گرفتن اصالت آنان و ارجاع‌دهی اخلاقی انجام شده است.

۳. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نظری بوده روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات بصورت

کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

۴. یافته‌ها

بر مبنای آنچه در رسیدگی‌های گمرکی مشاهده می‌شود، به منظور غلبه بر مشکلات گمرکی نیازمند ایزاری مستقل، کارآمد و پیشرفته حقوقی هستیم که بتواند در عین پی بردن به مشکلات و مسائل تخصصی حقوقی در گمرک، اصول قضایی از جمله استقلال و عدم وابستگی به این سازمان را مدنظر قرار دهد. استقلال قضایی در رسیدگی‌های گمرکی بخش مهمی از فرایند توسعه نظام گمرکی در کشور است که نیازمند توجه جدی به آن است. در این زمینه، کاستن از معیارهایی که باعث واگذاری حق دادخواهی به گمرک می‌شود، گامی آغازین برای این موضوع است. علاوه بر این، ضروری است که رسیدگی به اختلافات گمرکی، توسط افراد و مراجع تخصصی رسیدگی شود؛ چراکه هرگونه ضعف دانش و تخصص رسیدگی‌کنندگان به اختلافات گمرکی، ممکن است لطمات جبران‌ناپذیری را به دنبال داشته و ضمن اطلاع دادرسی اختلافات گمرکی، زمینه سوءاستفاده توسط افرادی که به مقررات و دانش تخصصی گمرکی تسلط دارند نیز متصور است. اطلاع دادرسی در مشکلات گمرکی نیز یکی از چالش‌های اساسی در نظام گمرکی به شمار می‌رود.

۵. بحث

در ارتباط با رسیدگی به مشکلات و موضوعات گمرکی که اغلب در قالب رسیدگی‌های گمرکی از آنان یاد می‌شود، تخلفات، چالش‌های اداری، چالش‌های حقوقی و همچنین مراجع رسیدگی به این اختلافات از اهمیت خاصی برخوردار هستند. در اغلب منابع تحقیقی که در داخل کشور ایران انجام شده است، بحث اختلافات گمرکی چندان بررسی نشده است و حتی تعریف دقیقی از آن وجود ندارد. اما در یک نگاه کلی می‌توان مسائل و مشکلات گمرکی را در دوره‌های مختلفی از جمله در دوره‌های قبل از ترخیص کالا و همچنین دوره بعد از ترخیص کالا در نظر گرفت. این دسته‌بندی از حیث نقش

موضوعات حقوقی در رسیدگی‌های گمرکی و از جمله چالش‌های عملی در این زمینه است که در پاره‌ای از مواقع، فرایند مبادله کالا را با دشواری روبرو ساخته و یا تخلفات مربوط به این حوزه را پوشش نمی‌دهد. با این اوصاف، پژوهش حاضر به برخی از مهمترین چالش‌های عملی در رسیدگی‌های گمرکی توجه نشان داده است تا در نهایت بتواند راهکاری برای حل این مسائل بیابد.

۵-۱. ادبیات تحقیق

در ارتباط با مسائل و موضوعات مربوط به گمرک مطالعات گسترده‌ای صورت گرفته است که به بخشی از مهمترین آنان به صورت اجمالی پرداخته می‌شود:

آریانژاد، ۱۳۹۴، در پایان‌نامه‌ای با عنوان «بررسی مراجع شبه قضایی در قوه مجریه ایران با تأکید بر کمیسیون بدوی و تجدیدنظر اختلافات گمرکی» بیان نموده، مراجعی که به مراجع شبه قضایی موسوم هستند بخشی از قوه قضاییه محسوب نمی‌شوند و در فرایندی مشخص به اختلافات گمرکی رسیدگی و آنها را حل و فصل می‌نمایند. بنایی، ۱۳۹۰، در کتابی با عنوان «اختلافات گمرکی» بیان داشته که اختلافاتی که بین گمرک به عنوان یک سازمان اجرایی موظف به حصول اطمینان از رعایت تمامی ضوابط و مقررات واردات و صادرات و صاحبان کالا به وجود می‌آید، ممکن است جنبه‌ی حقوقی نداشته باشد و فقط مستلزم کارشناسی و تشخیص درستی یا نادرستی عمل صاحبان کالا یا تشخیص گمرک از موضوع باشد. از این رو حل و فصل این نوع اختلافات به محاکم دادگستری ارجاع داده نمی‌شود (مگر این که محاکم خود تشخیص صلاحیت بدهند)، ولی کمیسیون‌های قانونی که در گمرک تشکیل می‌شوند و از لحاظ نحوه عمل، تشکیل جلسات، رسیدگی به موضوع، صدور قرار یا رأی تابع آئین دادرسی مدنی هستند برای این مهم در نظر گرفته شده‌اند. ابوطالبی نجف‌آبادی، ۱۳۹۰، در پایان‌نامه‌ای با عنوان «اصول دادرسی عادلانه در نظام حقوقی رسیدگی به اختلافات گمرکی» به این نتیجه رسیده که در فرایند وصول این درآمد، سازمان گمرک نقش تعیین‌کننده‌ای بر عهده دارد و وظیفه

۵-۲. چالش عدم حق تجدیدنظرخواهی گمرک

حق دادخواهی مالیاتی یکی از گونه‌های اعمال حق دادخواهی عام شهروندان در مقابل دستگاه دولتی است که به طور خاص در مقابل دستگاه مالیاتی انجام می‌پذیرد (۱). قوانین گمرکی، حقوق و اختیارات خاصی برای سازمان گمرک پیش‌بینی نموده و در مقابل این اختیار وسیع و حاکمیتی سازمان مذکور و مأمورین آن، تنها مرجع و وسیله دفاعی که در اختیار مودیان قرار داده شده است، حق مراجعه به کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی اعم از بدوی و تجدیدنظر و تسلیم دادخواست و دادخواهی از این مراجع می‌باشد. ضمن اینکه به علت تعدد و پیچیدگی قوانین مربوط به گمرک مانند قانون امور گمرکی، قانون مقررات صادرات و واردات، قوانین بانکی و بیمه‌ای و اعتبارات اسنادی و... و همچنین آئین‌نامه‌های کثیری که برای اجرای قوانین مذکور صادر شده است، مأموران و مودیان گمرکی در اجرای این مقررات با مشکلات و اختلاف‌نظرهای زیادی مواجه می‌شوند و باید مرجع صلاحیت‌داری برای حل و فصل این مشکلات و اختلاف‌نظرها وجود داشته باشد. این مرجع همان کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی است (۲).

همچنین از آنجایی که حقوق گمرکی از جمله مالیات‌های غیرمستقیم محسوب می‌شود، در نتیجه اصل عدالت یا برابری مالیاتی (۳). در مورد مودیان گمرکی نیز باید رعایت شود. بر اساس این اصل که در اصول جدید مالیاتی از آن به اصل عدم تبعیض بین مودیان یاد می‌شود، مالیات زمانی عادلانه است که در تمام مراحل مالیات این تساوی و برابری حفظ شود. از جمله می‌توان حق اعتراض به تشخیص حقوق گمرکی و یا دادخواهی به مرجعی برای رسیدگی به حقوق مودیان یا سازمان گمرک در مقابل با یکدیگر اشاره کرد (۴). بنابراین حق دادخواهی را می‌توان مهمترین حق مودی برشمرد. طبق آن مودی باید حق داشته باشد که نسبت به اقدام دستگاه مالیاتی در مورد تشخیص و وصول مالیات به مرجع مستقل قضایی یا اداری مراجعه و اعتراض و شکایت نماید. در برخی کشورها مثل آمریکا مرجع مذکور مرجعی قضایی است و دادگاه مالیاتی نام دارد و در برخی کشورهای دیگر مثل فرانسه

اخذ حقوق گمرکی از مودیان آن بر عهده این سازمان قرار داده شده است. در این میان وجود اختلاف میان مودیان و سازمان گمرک امری محتمل است که حل و فصل آن با توجه به ضرورت و اهمیت وصول حقوق گمرکی و نیز حقوق مودیان گمرکی لازم به نظر می‌رسد. بر این اساس قانون امور گمرکی کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی را به عنوان مرجع صلاحیت‌دار این اختلافات، تعیین کرده است. در فرایند رسیدگی این کمیسیون‌ها رعایت اصول دادرسی عادلانه به عنوان یکی از مهمترین قسم حقوق بشری لازم و ضروری است. رستمی و خسروی، ۱۳۹۰، در مقاله‌ای با عنوان «حل و فصل اختلافات گمرکی و آئین دادرسی آن در حقوق ایران» بیان داشته‌اند که یکی از موارد مهم مالیات‌های غیرمستقیم، حقوق و عوارض گمرکی و حقوق ورودی است که در فرایند تشخیص و وصول این نوع مالیات‌ها، همواره احتمال وقوع اختلاف بین صاحب کالا و گمرک وجود دارد. حل این نوع اختلافات، به دلیل فوریت در مراجعی مجزا از دادگاه‌های عمومی رسیدگی می‌شود. شادفر، ۱۳۸۸، در پایان‌نامه‌ای با عنوان «رسیدگی به اختلافات گمرکی و راهکارهای بهبود آن» بر این باور است که گمرک در مقام مرزبان اقتصادی کشور نقش مؤثری در به ثمر رسیدن برنامه‌های کلان اقتصادی دولت ایفا می‌کند و به عنوان یکی از منابع مهم درآمدهای دولت، جایگاه ویژه‌ای در ساختار اقتصادی و حقوقی هر کشور داراست. با توجه به گستردگی و اهمیت وظایف گمرک و همچنین تأثیر آن بر روند افزایش درآمدهای دولت، بالطبع نحوه حل و فصل اختلافات گمرکی بسیار مؤثر و تعیین‌کننده خواهد بود و به کارگیری یک نظام حل اختلاف کارآمد، معقول و عادلانه جهت حل و فصل اختلافات گمرکی ضروری است.

پژوهش‌های مرتبط با پژوهش حاضر به اشکال مختلف به بررسی چالش‌ها و مشکلات مربوط به گمرک و از جمله موضوعات حقوقی گمرک توجه نشان داده‌اند، اما در پژوهش حاضر، علی‌رغم بررسی موضوعات گمرکی به چالش‌های عملی در رسیدگی‌های گمرکی پرداخته می‌شود.

مرجعی اختصاصی برای این موضوع پیش‌بینی شده است (۵). با توجه به مطالب فوق، حل و فصل اختلافات گمرکی در کمیسیون‌های مربوطه از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد و به همین دلایل در کلیه نظام‌های گمرکی و مالیاتی و از جمله ایران چنین حقی (حق دادخواهی) برای مودی پیش‌بینی شده است. مثلاً ماده ۲۴ قانون امور گمرکات جمهوری اسلامی افغانستان برای این منظور «اداره حکمیت گمرکی» را پیش‌بینی نموده است. حق دادخواهی در قانون امور گمرکی مورد بحث قرار گرفته است. بر خلاف ماده ۵۱ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰ که مودی حق دادخواهی «به طور مستقیم» به کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی را داشت؛ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ مقرر نموده است: «اختلافات اشخاص با گمرک‌ها به درخواست مؤدی ابتدا در واحدهای ستادی گمرک ایران مورد اظهار نظر قرار می‌گیرد و در صورتی که مؤدی به اعتراض خود باقی باشد پرونده از طرف رئیس کل گمرک ایران و یا شخصی که به حکم وی به طور کتبی تعیین می‌گردد به کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی احاله می‌شود (تبصره ۵ قانون آیین دادرسی گمرکی). در موارد دیگری نیز این حق مورد تصریح قرار گرفته است، مثلاً مطابق ماده ۱۱۱ ق.ا.گ مرتکبین تخلف از مقررات گمرکی که جریمه از آنها مطالبه می‌شود حق دارند درخواست کنند که اعتراض آنان نسبت به اصل یا میزان جریمه به مراجع رسیدگی به اختلافات گمرکی ارجاع شود. همچنین چنانچه مقادیر مواد، کالاها یا لوازم بسته‌بندی به کار رفته یا مصرف شده در تولید کالای صادراتی به منظور استرداد حقوق ورودی برای گمرک مشخص نباشد، گمرک نظر سازمان‌های ذی‌ربط را استعلام و اقدام می‌نماید. در مواردی که صادرکننده به نظر گمرک معترض باشد می‌تواند موضوع را به مراجع رسیدگی به اختلافات گمرکی ارجاع نماید (ماده ۱۲۵ آ.ق.ا.گ). البته در این موارد کمیسیون با صدور قرار، از مراجع مرتبط استعلام نموده و حسب اعلام نظر صادره، با لحاظ نوع کالای وارده و نحوه مصرف آن رأی مقتضی صادر نماید (۶).

همچنین «هرگاه بعد از ترخیص کالا از گمرک معلوم شود وجوهی که وصول آن به عهده گمرک می‌باشد بیشتر یا کمتر

از آنچه مقرر بوده دریافت گردیده یا اساساً دریافت نشده و یا اینکه اشتباهی دریافت گردیده است، گمرک و صاحب کالا (مودی) می‌توانند ظرف شش ماه از تاریخ صدور سند ترخیص کالای مورد بحث، کسر دریافتی و یا اضافه پرداختی را از یکدیگر مطالبه و دریافت کنند (ماده ۱۳۵ ق.ا.گ). که در واقع نوعی حق دادخواهی است که هم گمرک و هم مودی نسبت به همدیگر دارند و می‌توانند اجحافی که در این باره به آنها گذشته است را جبران کنند.

حق دادخواهی در کمیسیون‌های بدوی و تجدیدنظر رسیدگی به اختلافات گمرکی مربوط به مودی گمرکی است و سازمان گمرک نمی‌تواند درخواست طرح و رسیدگی موضوع در کمیسیون را نماید. این موضوع در مواد مختلفی مورد تصریح قرار گرفته است، مثلاً طبق قانون امور گمرکی، در مواردی که صاحب کالا به تشخیص گمرک معترض باشد، پرونده به واحدهای ستادی و مراجع رسیدگی به اختلافات گمرکی احاله می‌شود (تبصره ۲ ماده ۱۰۵ ق.ا.گ). مرتکبین تخلف از مقررات گمرکی که جریمه از آنها مطالبه می‌شود نیز حق دارند که اعتراض خود را با دلایل و مدارک به منظور ارجاع به مراجع رسیدگی به اختلافات گمرکی به گمرک مربوطه تسلیم کنند (ماده ۱۱۱ ق.ا.گ). همچنین طبق ماده ۱۳۸ قانون امور گمرکی اشخاصی که کسر دریافتی از آنها مطالبه می‌شود حق خواهند داشت که درخواست ارجاع پرونده به کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی را بنمایند.

مهم‌تر از همه موارد فوق‌الذکر تبصره (۵) ماده ۱۴۴ قانون امور گمرکی نیز صراحتاً اعلام نموده است که اختلافات اشخاص با گمرک‌ها به درخواست مودی ابتدا در واحدهای ستادی گمرک ایران مورد اظهار نظر قرار می‌گیرد و در صورتی که مودی به اعتراض خود باقی باشد پرونده به کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی احاله می‌شود.

این موضوع خالی از اشکال به نظر می‌رسد؛ به این دلیل که قانون‌گذار به صراحت گمرک را مسوول اعمال حاکمیت دولت در اجرای قانون امور گمرکی و سایر قوانین و مقررات مربوط به صادرات و واردات و عبور کالا و وصول حقوق ورودی و عوارض گمرکی و مالیات‌های مربوط و الزامات فنی و تسهیل تجارت

و این موضوع از لوازم و شرایط دادرسی عادلانه^۱ اختلافات گمرکی است. موضوعی که در ماده ۵۱ قانون امورگمرکی مصوب ۱۳۵۰ و همچنین تبصره (۱) ماده ۳۰۶ آئین‌نامه‌اجرائی آن مورد تصریح قانون‌گذار قرار گرفته بود و متأسفانه در قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ پیش‌بینی نشده است.

بالاخص آنکه گمرک از حق اعتراض به رأی کمیسیون تجدیدنظر رسیدگی به اختلافات گمرکی در شعبه بدوی دیوان عدالت اداری نیز محروم است. همچنین نمی‌تواند ابطال این آرا را از دادگاه عمومی بخواهد. در صورتی که صاحب کالای تجاری به عنوان یک طرف اختلاف، شرکت دولتی باشد نیز، از حق شکایت از آراء قطعی کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی در دیوان عدالت اداری محروم است. البته گمرک حق تجدیدنظرخواهی از آرای شعبات بدوی دیوان عدالت اداری را در شعبات تجدیدنظر دیوان عدالت اداری خواهد داشت.

۵-۳. اطلاع دادرسی

توجه به پدیده اطلاع دادرسی و لزوم جلوگیری از آن بدین جهت حایز اهمیت است که دو عامل در تشخیص عادلانه بودن دادرسی موثر است: زمان و هزینه (۷). اطلاع دادرسی نه تنها بر عامل زمان اثرگذار است، بلکه موجب افزایش هزینه‌های دادرسی نیز می‌شود (۸). که در فرایند ترخیص کالا از گمرک و روند صادرات، واردات و ترانزیت کالا بسیار اثرگذار است.

محدود بودن تعداد شعب کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی و استقرار آن فقط در ستاد گمرک ایران واقع در شهر تهران در اطلاع دادرسی موثر است. همچنین در خصوص مرحله رسیدگی و نظارت قضایی بر حل و فصل اختلافات گمرکی نیز باید گفت که در دیوان عدالت اداری با توجه به نبود شعب شهرستانی و استانی، انجام رسیدگی بهنگام و سریع با توجه به حجم سنگین پرونده‌ها در شعب موجود، دشوار به نظر

دانسته است (ماده ۲ و ۳ ق.آ.گ). که به تشخیص خود به وصول حقوق ورودی و سایر وجوه قابل وصول قانونی (بند ب ماده ۳ ق.آ.گ). عمل می‌نماید و مقررات گمرکی را در رویه‌های مختلف گمرکی اعمال می‌کند (بند الف ماده ۳ ق.آ.گ). بنابراین در اعمال حاکمیت، تشخیص و اجرا با خود گمرک است و در واقع واگذاری حق دادخواهی به گمرک، دادخواهی از ظلم خود کرده محسوب می‌گردد. ضمن اینکه قانون‌گذار به گمرک اختیار بازبینی کلیه پته‌ها، اظهارنامه‌ها و سایر اسناد گمرکی مربوط به ترخیص کالا و حسابرسی بعد از ترخیص را در بخش یازدهم قانون امور گمرکی بدون نیاز به رأی کمیسیون و به طور کلی هیچ مرجع قضایی و یا شبه قضایی دیگر داده است (ماده ۱۳۳ ق.آ.گ).

بنابراین نمی‌توان اصل حق دادخواهی در گمرک را که به موجب صریح مواد ۱۴۴ و ۱۴۶ قانون امور گمرکی تصریح شده است منتفی دانست. حق دادخواهی در مرحله رسیدگی قضایی به اختلافات گمرکی نیز وجود دارد. اما بدون پذیرش تمام و کمال حق تجدیدنظر خواهی، حق دادخواهی مندرج در اصل ۳۴ جامعه عمل نخواهد پوشید. با رسمیت بخشیدن به حق عام تجدیدنظرخواهی است که می‌توان از دسترسی واقعی به دادگاه سخن گفت.

در خصوص اعتراض به رأی کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی، قانون امور گمرکی، این حق را فقط به مودی گمرکی داده است که ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ رأی کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی، تقاضای ارجاع امر به کمیسیون تجدیدنظر را بنماید. برخلاف استدلالی که برای عدم نیاز به حق دادخواهی در کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی شد و آن را اعتراض به فعل خود تلقی نمودیم، گمرک باید بتواند در جهت عمل به وظایف خود در تشخیص و وصول حقوق ورودی و... یا اجرای قوانین و مقررات گمرکی، در جایی که رأی کمیسیون بدوی را در جهت تضییع حقوق دولت می‌بیند، از حق تجدیدنظرخواهی برخوردار باشد

^۱ - هاشمی باجگانی، سید جعفر، مجاهد، افشین، ۱۴۰۰، پیشین، ص: ۱۶۲

بازار برای صاحب کالا نفع زیادی به همراه داشته باشد، چه بسا، صاحب کالا در صورت اطمینان از عدم رسیدگی در مهلت کوتاه مدنظر خود، از طرح اختلاف در کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی صرف‌نظر نماید.

۴-۵. عدم توجه به تخصص‌گرایی

یکی از مشکلات اساسی در رسیدگی‌های گمرکی، بی‌توجهی به تخصص‌گرایی است. تخصص‌گرایی که در عصر حاضر از ملزومات زندگی اجتماعی به حساب می‌آید به عنوان یک اصل عقلایی قابل قبول می‌باشد و علت آن این می‌باشد که عمر انسان کوتاه و محدود است و اینکه توان فکریش نیز چنین می‌باشد، در همه موضوعات علمی و تخصصی نمی‌تواند تخصص داشته باشد، لیکن به لحاظ عقلایی نیکوتر است هر شخص در یک یا چند مورد مشخص تخصص داشته باشد و سایرین از تخصص و تبحر او بهره‌مند شوند.

زمانی که در جامعه هر شخصی در یک رشته متخصص باشد، تمامی نیازهای جامعه رفع می‌شوند. این یک اصل عقلایی می‌باشد و در فقه شیعه هم یکی از منابع استنباط می‌باشد و در اصطلاح فقیهان، کلاماً به العقل حکم به الشرع: هر چیزی عقل به آن حکم کند شرع نیز به آن حکم می‌کند. تخصص‌گرایی همراه با تحولات اجتماعی و اقتصادی جامعه‌ها و به طور کلی با پیچیدگی‌های فرهنگی جامعه‌ها مستقیماً در ارتباط است، تا جایی که از آن به عنوان یکی از عوامل اساسی در اقتصاد سیاسی کشورهای مدرن یاد می‌کنند (۱۱). توضیح اینکه متخصص شخصی می‌باشد که کل وقت یا قسمتی از آن را به فعالیت مخصوصی می‌پردازد و به عمل یا کار مخصوصی که با زندگی مادی و معنوی شهروندان (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و...) مشغول می‌باشد. خصوصیات نظام دموکراسی، پاسخگویی همیشگی حکومت‌ها در مقابل حق تقدم‌ها و نیازهای شهروندان می‌باشد. بافت سیاسی جوامع متمرکز، تخصص‌گرایی را توسط افزایش بازدهی در تولید سهل و آسان می‌کند (۱۲).

ارگان‌هایی که پایه و اساس آنها بر تخصص‌گرایی برقرار باشند، زمینه اولیه کمال‌گرایی را شامل می‌شوند. اگر هر ارگان و یا

می‌رسد. البته می‌توان با پذیرش مفاهیمی چون دستور موقت در ماده ۱۵ قانون دیوان عدالت اداری به نوعی، جلوی پیامدهای ناگوار ناشی از تأخیر در رسیدگی را تا حدی گرفت (۹).

از سوی دیگر، از آنجایی که بروز اختلافات گمرکی سبب ایجاد وقفه در وصول حقوق گمرکی می‌شود، مثلاً چنانچه صاحب کالای تجاری بر اساس تبصره (۱) ماده ۴۵ قانون امورگمرکی به انتظار اعلام نظر قطعی گمرک از ترخیص کالا خودداری کند، وصول حقوق ورودی تا زمان اعلام نظر قطعی و ترخیص کالا به تعویق خواهد افتاد. لذا رسیدگی به اختلاف در دفاتر تخصصی گمرک و کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی در مهلتی معقول و منطقی و با سرعتی که وقفه را به حداقل برساند، ضرورت پیدا کرده و به نفع گمرک و صاحب کالای تجاری خواهد بود.

البته تعیین مهلت حداقلی و حداکثری برای رسیدگی (۸) به اختلافات گمرکی نیز ممکن نیست. همچنین باید به رعایت اصل سرعت و رسیدگی در مهلت معقول و منطقی از دید مودیان گمرکی نیز نگریست. مودیان گمرکی باید فرصت کافی جهت اعتراض و ارائه اسناد و مدارک لازم جهت دفاع از خود را داشته باشند، چرا که تهیه برخی اسناد و مدارک مربوط به کالای تجاری موضوع اختلاف مثلاً از کشور مبدا کالا برای حل اختلافات ناشی از گواهی مبدا، نیاز به فرصت کافی دارد و از طرفی برای مودیان گمرکی خوشایند نیست که مدت زیادی بلا تکلیف بمانند و اطلاع دادرسی ناراضیاتی آنها را در پی خواهد داشت. از این رو، مدت معقول در دعاوی گمرکی را می‌توان زمان شخصی یا موردی پرونده دانست، زیرا چنین زمانی با توجه به ماهیت هر پرونده و سایر مشخصه‌های آن تعیین می‌شود. لذا مدت معقول نسبی است (۸).

لذا باید مهلت معقول و منطقی، آن چنان در آیین دادرسی اختلافات گمرکی لحاظ شود که ضمن پیش‌بینی همه زوایای امر، دادرسی عادلانه را برای اختلافات گمرکی فراهم کند. اهمیت زمان برای خواهان در تحصیل یک تصمیم (۱۰). نیز در تعیین مهلت معقول برای دادرسی اختلافات گمرکی حائز اهمیت است. مثلاً اگر عرضه سریع کالای موضوع اختلاف در

کشور یا مکان مبدأ شناخته شده است. زمان وارد شدن به هر کدام از کشورهای ذکر شده، ضبط خواهد شد (۱۶).

هم‌چنین بر اساس بند (۲) ماده نخست توافق‌نامه لیسبون جهت حمایت از علامت‌های منبع و ثبت بین‌المللی آنها، کشورها متعهد می‌شوند که از لیست اسامی مبدأ محصولات بقیه کشورهای اعضا اتحادیه ویژه که به این عنوان در کشور مبدأ رسمی شده و تحت حمایت قرار دارند و در دفتر بین‌المللی مالکیت فکری موضوع کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری به ثبت رسیده است، در حوزه خود حمایت کنند.

واضح می‌باشد که بهترین و آسان‌ترین حمایت و پشتیبانی از اسامی مبدأ محصولات بقیه کشورهای عضو را می‌شود در اصول رسمی ورودی کشور که گمرک‌خانه‌های اعضا کشورهای مستقر می‌باشند به عمل آورد (۱۶).

روشن و بدیهی می‌باشد که قواعد مبدأ یک امر خاص و تخصصی می‌باشد که ماده ۱۷ قانون گمرکی و مواد ۲۴ الی ۳۲ آیین‌نامه اجرایی قانون گمرکی به آن می‌پردازد و در نتیجه واجب است که اجراکنندگان قانون و به تبع آن رسیدگی‌کنندگان به اختلافات بدست آمده از اجرای مقررات ذکر شده از دانش و تخصص کافی و لازم برخوردار باشند.

قبل از تصویب قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ و حسب قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰، کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی متشکل از هفت عضو اصلی و پنج عضو علی‌البدل بود. پنج نفر از اعضای اصلی و پنج نفر علی‌البدل به انتخاب رئیس کل گمرک ایران از کارمندان بصیر و مطلع به امور گمرکی و یک نفر از کارمندان بصیر و مطلع وزارت امور اقتصادی و دارایی و یک نفر عضو اصلی از کارمندان بصیر و مطلع وزارت بازرگانی به انتخاب وزرای مربوط بود. یعنی در قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ تعداد اعضا کمیسیون مذکور از هفت عضو به نه عضو افزایش یافته است ولی اعضا گمرکی کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی از پنج نفر عضو اصلی به چهار نفر عضو اصلی کاهش یافته است در نتیجه از بار تخصصی و فنی کمیسیون کاسته شده است.

نهادی این‌گونه خصیصه‌ای را نداشته باشد، عملکرد آن دچار لغزش و خطا می‌شود و افراد آن جامعه به شغل‌های کاذب روی می‌آورند (۱۳). نظرات و دیدگاه نویسندگان شاهد بر این بیان است که متنوع بودن کالاهای تولیدی و صادراتی یک ملت تأثیر گرفته از علم و دانش و گرایش به متخصص بودن می‌باشد (۱۴). مهم بودن گرایش به تخصص‌گرایی تا جایی می‌باشد که یکی از پژوهشگران به مطالعه و تحقیق الگوهای تخصص‌گرایی در تجارت و بهره‌برداری در کشورهای چین، برزیل، هند و آفریقای جنوبی مشغول شد و درک کرد که تفاوت مهمی در الگوهای تخصص‌گرایی و بهره‌وری صادرات کشورها با درآمد سرانه مشابه موجود هست (۱۵).

"قلمرو امور گمرکی" قلمروی مهم و تخصصی شناخته می‌شود که در سطح بین‌الملل، سازمان جهانی گمرک به عنوان یک مرجع بین‌المللی تخصصی به آن می‌پردازد. در سطح ملی هم سازمان گمرک مسئول و سرپرست امور مربوطه است و هم‌اکنون در دانشگاه‌ها و مراکز عالی و آموزشی رشته تحصیلی مشخصی را هم مختص خود قرار داده است.

طبق همین اصل، برای رسیدگی و بررسی کردن به اختلافات گمرکی باید بوسیله اشخاص و مراجع تخصصی صورت گیرد، زیرا اگر تخصص در این کار وجود نداشته باشد، اختلافات امکان دارد صدمات غیر قابل جبرانی را به بار بیاورد. به علاوه سرگشتگی و طولانی شدن، امکان سوءاستفاده کسانی که بر قوانین و مقررات مسلط هستند را فراهم می‌کند. در نتیجه بند (س) ماده ۳ قانون گمرکی به روشنی بیان کرده بررسی و رفع کردن اختلافات نشأت گرفته از اجرای قانون گمرکی در میان گمرک و صاحب کالا طبق قوانین و مقررات از وظایف و اختیارات گمرک ایران بیان کرده است.

بطور مثال موافقت‌نامه مادرید درباره پیشگیری از نصب نشانه‌های منبع غیرحقیقی یا گمراه‌کننده بر کالا مصوب ۱۸۹۱ که ایران نیز عضو آن بوده است، در بند (۱) ماده اول قید کرده: "تمامی کالاهای شامل نشانه غیرواقعی یا گمراه‌کننده که توسط آن نشانه، یکی از کشورهایی که این توافق‌نامه درباره آنها اعمال می‌شود و یا مکانی که آن در آن کشورها وجود دارد، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به عنوان

تفسیری که از قانون ارایه می‌دهد نباید تابع قاعده سلسله مراتب اداری و تکلیف اطاعت از مقام بالاتر باشد (۱۷). صرف استقلال و بی‌طرفی قاضی منجر به تحقق حقوق دادخواهان نخواهد شد. عینیت یافتن اصل استقلال قضایی شرط دومی هم دارد (۹). استقلال سازمانی می‌طلبد که مراجع مذکور به لحاظ ساختاری، مالی و اداری از دستگاه اجرایی مستقل باشند. اصل ۱۵۶ قانون اساسی که به استقلال قوه قضاییه تصریح نموده است در واقع تضمین‌کننده استقلال سازمانی و ساختاری است. در نظام حقوقی فرانسه، استقلال ساختاری برون سازمانی قوه قضاییه به گونه‌ای که در ایران بر آن تأکید شده و قانون‌گذار آن را تضمین کرده است، وجود ندارد. در واقع، در این نظام بر اساس برداشتی که از اصل تفکیک قوا وجود دارد، قوای مجریه و مقننه دارای حقانیت دموکراتیک دانسته می‌شوند و یک قوه محسوب می‌شوند؛ اما دادگستری از آنجایی که فاقد چنین وصفی است، صرفاً به عنوان یک مقام بوده، نقشی جز اعمال قوانین مصوب پارلمان ندارد (۱۸). بر همین اساس نظام حقوقی فرانسه معطوف به تضمین استقلال فردی مقام قضایی شده است و قانون اساسی ۱۹۵۸ فرانسه در عنوان پنجم خود صرفاً از تضمین استقلال مقام قضایی سخن گفته است و ذکری از قوه قضائیه و لزوم تضمین استقلال ساختاری آن به میان نیاورده است با این حال، استقلال ساختاری درون سازمانی دستگاه قضایی از طریق پیش‌بینی شورای عالی قضایی بسیار ارتقاء یافته است (۱۹).

بنابراین استقلال شخصی یعنی اینکه اعضا مرجع رسیدگی‌کننده بدون هیچ گونه تعهدی نسبت به طرفین و مقامات دولتی بتوانند تصمیم خود را درباره وقایع و دلایل حقوقی به صورت آزادانه در رأی استوار سازند و استقلال سازمانی نیز بر طراحی ساختار تشکیلات، ترکیب مرجع و شعب آن، مناسبات اداری و مالی آن با دولت تأکید می‌کند که در مقوله استقلال سازمانی مراجع حل اختلاف به صورت جدی مورد توجه می‌باشد.

همان‌طور که بیان شد استقلال مرجع رسیدگی‌کننده یکی از معیارهای اصلی و مسلم حق بر دادرسی عادلانه محسوب می‌شود. تا جایی که می‌توان گفت بدون وجود آن، رعایت

برخلاف کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی که از ترکیب صرفاً کارشناس تشکیل شده است، ترکیب کمیسیون تجدیدنظر شامل کارشناس و یک نفر با ابلاغ قضایی است. همچنین، گرچه در ترکیب این کمیسیون یکی از معاونین گمرک ایران که اصولاً باید از دانش تخصصی گمرکی برخوردار باشد وجود دارد و بقیه اعضا غیرگمرکی، حسب تبصره (۱) ماده ۱۴۶ قانون امور گمرکی، باید حداقل دارای بیست سال سابقه کاری مرتبط باشند، با این وجود به علت تخصصی و فنی بودن موضوعات گمرکی به نظر نمی‌رسد که به غیر از عضو گمرکی کمیسیون مذکور، بقیه اعضا، توان تخصصی کافی برای تجزیه و تحلیل صحیح موضوعات مطروحه داشته باشند. در نتیجه بر اساس اصل تخصص‌گرایی، روشن است که رسیدگی و بررسی به اختلافات گمرکی به علت درهم پیچیدگی‌های علمی و قانونی و البته تخصصی بودن رسیدگی‌های ماهوی، باید در مراجع اداری اختصاصی که شرکت‌کنندگان آن از اشخاص متبهر و عالم و متخصص در امور گمرکی هستند رسیدگی شود.

۵-۵. چالش عدم استقلال دادرسی و نهادهای رسیدگی به اختلافات گمرکی

استقلال مرجع رسیدگی‌کننده در دو بعد یعنی استقلال اعضای مرجع رسیدگی‌کننده یا استقلال شخصی و استقلال ساختار آن از دستگاه‌های دیگر یا استقلال سازمانی باید مورد توجه قرار گیرد. در خصوص استقلال اعضای مرجع رسیدگی‌کننده باید گفت که از لوازم استقلال قضایی، عدم ارتباط بین قاضی و اشخاص دیگری است که با اختیارات قانونی یا عملی خود موجب تزلزل تصمیمات می‌شوند (۹). استقلال شخصی مستلزم این است که اعضای مراجع مذکور توسط مرجعی مستقل از دستگاه اجرایی مربوطه نصب شوند و همچنین دستگاه اجرایی از حق عزل اعضا به جز در صورت اثبات تخلف برخوردار نباشد.

در واقع، قاضی و اعضای مراجع قضاوتی، به لحاظ جایگاهی که دارند باید مستقل بوده و دادرسی در هنگام رسیدگی به موضوعات و ادعاهای مطرح شده و اعمال حکم بر آنها و حتی

است. حتی در خیلی از مواقع یک نفر عضو اصلی کمیسیون که باید از کارمندان وزارت امور اقتصاد و دارایی باشد (بند پ ماده ۱۴۴ ق.ا.گ). نیز از آنجا که گمرک از جمله سازمان‌های زیر مجموعه وزارت اقتصاد محسوب می‌شود، از بین کارمندان گمرک ایران، انتخاب و معرفی می‌شود. قانون امور گمرکی نیز مقرر نموده است (تبصره ۱ ماده ۱۴۴ ق.ا.د.گ) که اعضای کمیسیون از میان افراد مطلع به امور گمرکی توسط دستگاه‌های مزبور انتخاب می‌شوند و لذا در خیلی از مواقع یک نفر عضو اصلی به عنوان نماینده اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران (بند ت ماده ۱۴۴ ق.ا.د.گ). نیز از بازنشستگان گمرک ایران انتخاب و معرفی می‌شوند.

استقلال شخصی اعضای کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی به این مفهوم است که اعضای کمیسیون‌ها قادر به تصمیم‌گیری مستقلانه و آزادانه باشند و وقایع و ادله هر پرونده به دور از نفوذ و مداخله و بدون هیچ محدودیت یا ممنوعیتی به طور منصفانه و تنها بر پایه موازین حقوقی رسیدگی و ارزیابی شود (۱۹). استقلال قاضی فقط نسبت به قوه مجریه و مقننه نبوده و این استقلال از طرفین دعوی (۱۸) و در موضوع مورد تحقیق، از سازمان گمرک و مودی گمرکی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. برای استقلال و آزادی عمل قاضی، باید اصولی در راستای تضمین این استقلال رعایت شود. این اصول را بر اساس مفاد اصول اساسی سازمان ملل در خصوص استقلال قوه قضائیه می‌توان شامل امنیت شغلی، استقلال استخدامی یا انتخابی، استقلال در تصمیم‌گیری و مصونیت شخصی و مدنی دانست (۱۹). اکثریت اعضای کمیسیون بدوی توسط وزارتخانه طرف اختلاف و از میان کارمندان انتخاب و منصوب می‌گردند. این امر می‌تواند استقلال شخصی اعضا را تحت تأثیر قرار دهد.

۶. نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که از جمله مشکلات اساسی در رسیدگی‌های گمرکی، مشکلات و مسائلی است که به نوبه خود زمینه را برای اطاله دادرسی اختلافات گمرکی، عدم استقلال کافی مراجع رسیدگی‌کننده به اختلافات گمرکی و

سایر اصول دادرسی عادلانه محل تردید است (۲۰). و نمی‌توان به رعایت کامل و شایسته سایر اصول و عناصر دادرسی عادلانه از سوی مرجع رسیدگی فاقد استقلال امید داشت، چرا که چنین مرجع وابسته‌ای همیشه در معرض فشار و نفوذ مقامات اداری بوده و همواره ممکن است مجبور به نادیده گرفتن اصول دادرسی عادلانه و حق افراد بر دادرسی عادلانه در جریان رسیدگی‌ها گردد (۵). استقلال آنان نیز به مخاطره جدی می‌افتد.

استقلال مراجع اختصاصی اداری به دلیل ویژگی‌های خاص آن از حساسیت بالایی برخوردار است. چرا که این مراجع درون قوه مجریه شکل گرفته است و به همین خاطر همیشه بیم جانبداری و تبعیض در خصوص این مراجع می‌رود. حال باید دید که در کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی این اصل تا چه حدی رعایت شده است؟

در همین راستا، مراجع رسیدگی‌کننده به اختلافات گمرکی از دو منظر یعنی استقلال اعضای مرجع رسیدگی‌کننده یا استقلال شخصی و استقلال ساختار آن از سازمان مربوطه یا استقلال سازمانی باید مورد توجه قرار گیرد. نخستین و مهم‌ترین موقعیت برای تضمین استقلال مراجع قضاوتی مرحله تأسیس است. چگونگی آن و عوامل دخیل در فرایند تأسیس بر موضوع استقلال آن مرجع تأثیر دارد. بنابراین طراحی ساختار تشکیلاتی، ترکیب اعضاء مرجع و شعب آن، مناسبات اداری و مالی آن با سازمان گمرک، از حساس‌ترین امور مورد ملاحظه در مقوله استقلال کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی می‌باشد.

بر اساس آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی، محل تشکیل کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی در گمرک ایران خواهد بود (قسمت اخیر ماده ۲۱۰ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی)؛ بدین ترتیب، ضعف عمده‌ای که در نهاد و سرشت این کمیسیون‌ها مطرح است، این است که تشکیل و انعقاد این کمیسیون‌ها در سازمان گمرک به عنوان یک طرف اختلاف است. همچنین از آنجایی که چهار نفر از اعضای اصلی کمیسیون بدوی رسیدگی به اختلافات گمرکی از کارمندان سازمان گمرک می‌باشند، استقلال این اعضا با تردید همراه

تجاری مودی و فراهم آوردن امکان ارزیابی و تحلیل آرا توسط متخصصان و صاحب‌نظران این حوزه.

۵- رفع ابهامات قانونی و اصلاح تبصره (۴) ماده ۱۴۴ قانون امور گمرکی به منظور رفع ابهام در مواردی که با تغییر ردیف تعرفه یا تعدیل ارزش اختلافی توسط کمیسیون بدوی، مبلغ اختلاف معادل پنجاه میلیون ریال و کمتر می‌شود و اعطا حق تجدیدنظرخواهی از آرا کمیسیون بدوی به گمرک ایران به منظور صیانت از حقوق دولت، اصلاح تبصره (۵) ماده ۱۴۴ قانون امور گمرکی به منظور تقویت اصل تناظر، اصلاح تبصره (۳) ماده ۱۴۶ قانون امور گمرکی به منظور ممنوعیت شرکت و رأی دادن کسانی که قبلاً در مورد همان پرونده اظهارنظر نموده بودند.

۶- به منظور مستند و مستدل نمودن آرا و تصمیمات، با اصلاح قانون، کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی مکلف به متکی نمودن رأی صادره بر تبیین مبانی استنباط، دلایل معتبر و ذکر مواد قانونی و عدم به کار بردن عبارات کلی و مبهم در رأی شوند.

۷- از آنجایی که در اختلافات گمرکی دو طرف اختلاف در سطح برابری قرار ندارند، باید تلاش شود که این نابرابری به پائین‌ترین حد خود برسد و این محقق نمی‌شود مگر اینکه کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی مستقل از سازمان گمرک به رفع اختلاف بپردازند یا حداقل در ترکیب آنها برابری اعضا وجود داشته باشد.

۷. تقدیر و تشکر

از تمام عزیزانی که در تهیه و تدوین این مقاله مساعدت و همکاری نمودند تقدیر و تشکر می‌کنم.

۸. سهم نویسندگان

در پژوهش حاضر، نویسنده دوم به عنوان نویسنده مسئول و نویسنده اول به عنوان همکار می‌باشد.

۹. تضاد منافع

در این مقاله تضاد منافی وجود ندارد.

همچنین نادیده گرفتن اصل تخصص‌گرایی فراهم نموده است. به علاوه اینکه، نحوه تشکیل و رسیدگی کمیسیون بدوی و تجدیدنظر، تعداد جلسات، چگونگی اخذ رأی و ماهیت آن از نظر قطعی، قابل تجدیدنظر بودن و یا مشورتی بودن رأی و...، از جمله تفاوت‌های این نهاد با سایر نهادهای شبه قضایی می‌باشد. عملکرد نظارتی دولت در روند اجرایی، تنظیم، شکل‌دهی، تعدیل و تثبیت امور عمومی و اداری کشور توسط قوه مجریه، اصل تخصص و همچنین اصول خدمات همگانی و محظورات قضائی از جمله مبانی ایجاد نهادهای شبه قضائی در قوه مجریه می‌باشد. همچنین فقدان آئین دادرسی مدون، ابهام، اجمال و پیچیدگی مقررات گمرکی و... از جمله مشکلات نظام آئین دادرسی گمرکی محسوب می‌گردد.

پس از بیان نتایج حاصل از پژوهش و متکی به موضوعات مورد تحلیل، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

۱- افزایش تعداد شعب کمیسیون‌های بدوی و تجدیدنظر رسیدگی به اختلافات گمرکی و مستقر نمودن تعدادی از آنها حداقل در مراکز استان‌ها، همچنین استفاده از فناوری‌های جدید به منظور فراهم آوردن امکان دادرسی الکترونیکی جهت سهولت بیشتر در دسترسی و جلوگیری از اطاله دادرسی.

۲- به منظور رعایت استقلال کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی و بی‌طرفی اعضا آن، لازم است نحوه انتخاب اعضای این کمیسیون‌ها تغییر کند. مثلاً انتصاب آنها از سوی مرجع مستقل صورت گیرد، برخی از مصونیت‌ها و تضمین‌هایی که در مورد قضاات دادگستری وجود دارد در مورد اعضا کمیسیون‌ها نیز تا حد ممکن پیش‌بینی شود. همچنین وجود عضو حقوقدان در ترکیب کمیسیون‌ها، بر رعایت این اصل قوت می‌بخشد.

۳- رعایت اصل علنی بودن دادرسی اختلافات گمرکی، به این نحو که علاوه بر حضور طرفین اختلاف در دادرسی، امکاناتی فراهم شود تا افراد دیگر نیز در صورت تمایل به شرکت در جلسه دادرسی، امکان حضور یابند.

۴- انتشار عمومی و بر خط آرای کمیسیون‌های رسیدگی به اختلافات گمرکی با حفظ محرمانگی اطلاعات شخصی و

References:

1. Kazemi D, Rostami V. Principles and Dimensions of Tax Law in Iranian and British Law. *Journal of Comparative Law Research*. 2016;20(3):195.
2. Mir Ahmadi F, Mojtabehi MR, Va'ez SM. A Study of the Theory of Constitutional Law in the Light of the Constitution of the Islamic Republic of Iran. *Quarterly Journal of Administrative Law*. 2019;21:257-83. (Persian).
3. Arab Mazar AA. A Review of Some Tax Concepts and Opinions. *Tax Quarterly*. 1998;1(16):24. (Persian).
4. Mohandes A, Taghavi M. Public Finance. Tehran: Farvardin Library Publications; 1996. (Persian).
5. Rostami V. Salary of taxpayers. *Quarterly Law*. 2008;39(1):122. (Persian).
6. Goli R. Customs Violations and Disputes. Tehran: University Path Publishing; 2019. (Persian).
7. Mohseni H. The concept of procedural principles and their interpretive role and how to distinguish these principles from court proceedings. *Journal of the Central Bar Association*. 2004;23(1):301. (Persian).
8. Vatani A, Nargesian M. The place of the principle of trial in a reasonable time in the criminal process. *Quarterly Journal of Judicial Perspectives*. 2018;24(84):269. (Persian).
9. Gorji Andarzyani AA. Judicial independence as the advancement of citizenship rights. *Journal Of Public Law Inquiries*. 2016;1(2):50. (Persian).
10. Yavari A. Observance of the principle of innocence in quasi-judicial proceedings in French law (in the light of the European Convention on Human Rights). *Journal of Legal Research*. 2003;49(2):284. (Persian).
11. Partington M. Introduction to the English Legal System. Oxford: Oxford University Press; 2019.
12. Cohen M. Modern Political Campaigns: How Professionalism, Technology, and Speed Have Revolutionized Elections. New York: Rowman & Littlefield Publishers; 2021.
13. Roumina E. The Effect of Specialization on Local Government Functions. *GeoRes*. 2016;31(3):54-94. (Persian).
14. Romao J. Variety Smart Specialization and Tourism Competitiveness. In: Romao J, editor. *Tourism, Smart Specialization and Sustainable Development*. Basel: MDPIAG; 2021.
15. Habibi B. The Concept of the Principle of Access to justice, its Features and its Effects. *Journal of Legal Studies*. 2018;10(1):62-78. (Persian).
16. Valizadeh M. The Legal Nature of the Warehouse Receipt. Tehran: Masir Daneshgah Publication; 2019. (Persian).
17. Ghamami M, Mohseni H. Transnational Civil Procedure Code. Tehran: Anteshar Co.; 2011. (Persian).
18. Torin D. Judiciary or authority ?, Translated by Assadollah Yavari. *Journal of Constitutional Rights*. 2002;1(1):285.
19. Mohammadi Kashkoli M, Vigheh MR. Fundamental Principles on Ensuring the Principle of Judicial Impartiality in the International System and Iranian Law. *Quarterly Journal of Judicial Law Perspectives*. 2016;24(84):5. (Persian).
20. Vebs Bert D, Rikson F. Fair trial, Translated by Farideh Hilleh, Leila Ashrafi. Tehran: Mizan Publishing; 2012.

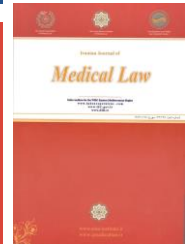

The Iranian Association
of Medical Law

MLJ

Medical Law Journal
2021; Legal Innovation

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

ORIGINAL ARTICLE

The Practical Challenges Facing Customs Controls and Producing Some Way-out Designs

Masoud Valizadeh Falakdehi¹ , Behnam Habibi Dargah^{2*} , Abbas Pahlavanzadeh³

1. PhD Student, Department of Private Law, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Private Law, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Private Law, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Received: 9 October 2021

Accepted: 27 June 2022

Published online: 21 February 2022

Keywords:

Practical Challenges

Customs House

Customs Controls

Legal Issues

* Corresponding Author:

Behnam Habibi Dargah

Address: Department of Private Law,
Karaj Branch, Islamic Azad University,
Karaj, Iran.

Postal Code: 14478-43536

Telephone: 21-88242056

Email: Dr.habibi1361@yahoo.com

ABSTRACT

Background and Aim: There has always been fundamental disagreements over granting the customs house the enforcement of law regarding all customs services on behalf of the government. Legal requirements for extraterritorial commerce necessitates dealing with customs differences quickly and precisely.

Materials and Methods: This is a descriptive-analytical research. Data were collected using the library method.

Results: Ambiguity, brevity, and complexity are the biggest issues facing customs controls. Moreover, lack of specialization, customs authorities' inability to lodge an appeal, dependence of the judge and pending institution, and prolongation of hearing pose serious challenges to Iran's customs disputes legal system.

Ethical considerations: This research was conducted in a way to protect the originality of documents, honesty, and professional courtesy.

Conclusion: Legal norms are becoming increasingly specialized. That's why this would now necessitate establishing specialized and technical relations among juridical personnel. To this end, dispute settlement bodies are needed. These competent courts, by considering substantive rules which have a higher level of technique, would design specialized adjective judgments and procedure codes. As a result, judges would not only have specialized knowledge but also know legal principles to deal with cases.

© Copyright (2018) Iranian Association of Medical law, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Valizadeh Falakdehi M, Habibi Dargah B, Pahlavanzadeh A. The Practical Challenges Facing Customs Controls and Producing Some Way-out Designs. *Medical Law Journal* 2021; Legal Innovation.